

Katalog tekstnih vrsta za standardizirani pismeni ispit zrelosti odnosno ispit zrelosti i diplomski ispit (SRDP¹) u nastavnim jezicima (njemačkom, hrvatskom, slovenskom, mađarskom)

Stanje: rujan 2020.

Ovaj se katalog tekstnih vrsta temelji na ispitivanju i inventuri tema ispita zrelosti odnosno tema ispita zrelosti i diplomskih ispita u cijeloj Austriji koje su izradili članovi radne grupe SRDP iz njemačkog jezika Herbert Staud i Wolfgang Taubinger za AHS više škole općeg obrazovanja, Claudia Kreutel i Brigitte Wipp-Braun za BHS više strukovne škole, potpomognuti od strane BHS kolega interne BHS radne grupe. Katalog je preradio Markus Rheindorf (Institut za jezične znanosti, Univerzitet Beč) 2015/2016. Za kritički pregled zahvaljujemo se Margit Böck, Sabine Schmölzer-Eibinger, Stephan Schicker und Eileen Kaiser.

Katalog tekstnih vrsta određuje koje tekstne vrste će se u dogledno vrijeme koristiti za zadatke standardiziranog pismenog ispita zrelosti (AHS) odnosno ispita zrelosti i diplomskog ispita (BHS) iz nastavnoga jezika. Ove tekstne vrste će se opisati i definirati iz perspektive koja je usmjerena prema kompetencijama. Katalog tekstnih vrsta ne služi samo za pripremu ispita zrelosti odnosno ispita zrelosti i diplomskog ispita, nego može poslužiti i u nastavi za razvoj kompetencija pisanja kod učenica/učenika.

Katalog tekstnih vrsta trenutno sadrži sljedeće tekstne vrste:

1. Rasprava
2. Komentar
3. Pismo čitatelja
4. Govor
5. Analiza teksta (nefikcionalni tekst)
6. Interpretacija teksta (literarni tekst)
7. Sažetak

¹ standardisierte schriftliche Reifeprüfung bzw. Reife- und Diplomprüfung

Prethodna napomena za pojmove *pisana djelatnost* i *tekstna vrsta*

U ovom katalogu će se definirati navedene tekstne vrste kao i najvažnije pisane djelatnosti. Prije svega će se razlikovati jedan od drugoga koncepti *tekstnih vrsta* i *pisanih djelatnosti*.² Ovakvo razlikovanje nije samo korisno s analitičkog, nego i s didaktičkog gledišta: **pisane djelatnosti su osnovni načini** (Brinker et al., 2000/01) **da bi se izrazila činjenična stanja odnosno informacije u jednom tekstu. Oni ove informacije povezuju u za njih karakterističan poseban odnos.** Pisane djelatnosti se dakle označavaju kao *modeli oblikovanja teksta* ili *modeli razvijanja teme*.

Kompetencije potrebne za ostvarivanje određene pisane djelatnosti su važnije nego kompetencije tekstne vrste. Tako npr. pisana djelatnost *naracija* (pripovijedanje) slaže informacije jedne priče u smisaoni, svrhoviti poredak; pisana djelatnost *argumentacija* naprotiv pripisuje informacijama dokazivačku funkciju (argument, kontradikciju, ograničavanje ili potporu) i na taj poseban, prepoznatljiv način ih stavlja u odnos. Tipični elementi i prepoznatljivost su odlučujući za pisane djelatnosti (iako ne tako očigledni kao za tekstne vrste): Osobe koje pišu ne samo da moraju znati koje pisane djelatnosti primjenjuju, već moraju to učiniti na jezično prepoznatljiv način, kako bi drugi tekst mogli pročitati na odgovarajući način. U slučaju argumentacije to preuzimaju takozvani *markeri*, dakle signalne riječi i fraze kao npr. „protiv toga govori“.

Nasuprot tome **tekstne vrste** stoje na drugoj konceptualnoj razini. Kao prepoznatljivi modeli oblikovanja teksta učvršćuju se jezičnim modelima, situacijama i društveno određenim ciljevima. One su konceptualne odnosno analitičke apstrakcije, a ne isformulirani obrasci. U empirijskoj jezičnoj stvarnosti stoje u korelaciji s komunikacijskim situacijama odnosno povodima koji se ponavljaju, za koje su korisnici jezične zajednice razvili odnosno razvijaju više-manje stabilne i više-manje fleksibilne strategije svladavanja i formalne strategije. Tekstne vrste su prema tome strategije rješavanja problema, koje su utemeljene na određenom društvenom kontekstu. One su povezane s tekstovima odnosno konkretnim situacijama i drugim karakteristikama tekstova, donekle u istima učvršćene i time prepoznatljive. Individualci, ako raspoložu kompetencijama tekstnih vrsta, posežu za tim strategijama i formama i koriste ih kako bi savladali posebne i specifične jezične situacije. Tekstovi koji pritom nastaju nisu same tekstne vrste već realizacija tj. „provedba“ dotične apstraktne kategorije tekstne vrste.

Zbog toga što ne postoji opće priznata „baza tipologiziranja“ (Brinker, 2010., str. 121.) teško je kategorizirati i karakterizirati tekstne vrste: „S jedne strane radi se o klasifikaciji tekstova na temelju obilježja odnosno kombinacijskih značajki, a s druge strane radi se o klasifikaciji tekstova u odnosu na njihovu funkciju“ (Kliwer & Pohl, 2006., str. 759.).

Tekstne vrste su kratko rečeno:

- Više-manje stabilni, ponavljajući modeli, koji se kao takvi prepoznaju, shvaćaju i pišu (Hundt & Mair, 1999.);
- Kulturno-specifične i funkcioniraju uvijek u dotičnom povijesnom kontekstu (Rheindorf & Wodak, 2014.);
- Manje-više fleksibilne i promjenjive, kako bi mogle reagirati na bezbrojne specifične situacije u komunikaciji i promjene u društvu (Hundt & Mair, 1999.);

² Za tekstne vrste u stručnoj literaturi postoje također slični odnosno drugačije fokusirani nazivi kao *vrste teksta* i *tipovi teksta*.

- Određene kroz svoj društveni kontekst kojega i oblikuju u konkretnim jezičnim i tekstualnim karakteristikama (prije svega sudionici, njihova pozicija, klasifikacija i funkcija teksta, formalitet i glosar; Gruber et al., 2006., Askehave Swales, 2001.);
- Usmjerene prema cilju i primjenjuju se kako bi provele karakteristične djelatnosti u postizanju određenih ciljeva u određenim situacijama. Karakteristika kao što je jezični formalitet služi također naposljetku toj svrsi i stoga se mora prilagoditi specifikacijama određene komunikacijske situacije (Bhatia, 2013.).

Dovedu li se u relaciju oba koncepta, **pisana djelatnost i tekstna vrsta**, postaje prije svega jasno da su pisane djelatnosti neovisnije o kontekstu, odnosno usmjerene prema cilju, ali bez konkretnog povoda i ne zahtijevaju socijalno izdefiniranu raspodjelu uloga onih koji pišu odnosno ciljne publike. One su jezično, strukturno i logično određene odnosno određive, slijede određena pravila koja se mogu objasniti i naučiti i ispunjavaju komunikativne funkcije: Deskripcija treba prenijeti informacije, a eksplikacija objasniti odnose.

Nadalje, **pisane djelatnosti se pojavljuju kao „sastavni dijelovi“ u tekstnim vrstama, tj. služe za realiziranje tekstnih vrsta**. Tako je većinom dominirajuća pisana djelatnost za govore u pravilu argumentacija, čak i kada u uvodu stoji opis ili naracija; unutar argumentativnog dijela postojat će u pravilu opisni odlomci, kada se, na primjer, mora opisati neka situacija ili statistika. Ovdje se radi o smislenim i nužnim kombinacijama pisanih djelatnosti utemeljenih nekim povodom. Tako se za neke tekstne vrste može ustanoviti da su određene pisane djelatnosti u pravilu obavezne, druge pak fakultativne. Ovim razlikovanjem između pisanih djelatnosti i tekstne vrste postaje jasnija kako didaktička poduka tako i analiza odnosno vrednovanje tekstova učenika.

Najvažnije pisane djelatnosti u školskom kontekstu – kratke definicije s primjerom

Za najvažnije pisane djelatnosti drže se *deskripcija, naracija, eksplikacija i argumentacija* (Heinemann & Viehweger, 1991.). Ostale, specifične pisane djelatnosti, koje su posebno važne za tekstne vrste u ovom katalogu, dodatno će se opisati.

Deskripcija (opis): Opis situacija, osoba, predmeta, mjesta i događaja koji se mogu preuzeti i iz nekog izvora, iz neutralne perspektive. Deskripcija želi proslijediti informacije, odnosno uzima u obzir važnost i trudi se oko jasne strukture (lokalno ili temporarno uređene) i razumljivosti. Deskriptivni tekstovi redaju činjenice jednu na drugu (npr. pomoću *i*), bez da uspostave eksplicitno logične odnose (npr. pomoću konektora kao, *dakle, stoga, ili ipak*). Tipične su izjavne rečenice u indikativu prezenta (Heinemann, 2000.).

Primjer:

Nacionalno vijeće je zastupnička komora austrijskog parlamenta. Njemu, zajedno sa Saveznim vijećem, koje zastupa zemlje, pripada zakonodavni zadatak na saveznoj razini. Sjedište Nacionalnog vijeća je zgrada parlamenta u saveznom glavnom gradu Beču. Nacionalno vijeće sastoji se od 183 mjesta, koja se biraju u okviru izbora Nacionalnog vijeća. Većina zastupnika Nacionalnog vijeća organizirana je u takozvanim parlamentarnim stranačkim klubovima, ali također postoje nestranački zastupnici Nacionalnog vijeća.

Nota Bene: Opisi su jedan dio većine tekstnih vrsta, kao trezvena konstatacija nekog činjeničnog stanja na početku pisma čitatelja. Sve ovdje opisane tekstne vrste mogu se nadograđivati na opisima, razvijaju se pak dalje odnosno smještaju se u kompleksnije odnose.

Naracija (izvještaj i pripovijedanje): Naracije su prikazi situacija i događaja iz specifične perspektive (također pripovjedačka situacija). Oni ih predstavljaju u vremenskom, te djelomično također i uzročnom odnosu. Za razliku od deskripcije koja informira, naracija oblikuje odnosno osoba koja piše primjenjuje npr. akcentuaciju, prijevremena rješenja, regrese i tako svjesno oblikuje formu. Razlikuje se često između činjeničnog, objektivnog izvještaja i osobnog, subjektivnog, te često emotivno obojanog pripovijedanja. Zajedničko je svim narativnim formama predočenje prošlosti; rezultat obrade ove pisane djelatnosti može se odnositi na sjećanje (rezultat sjećanja) ili na obradu nekog izvora (Gansel & Jürgens, 2007.).

Primjer:

Austrijsko Nacionalno vijeće u svojoj sadašnjoj formi rezultat je burne povijesti. Nacionalno vijeće u Austriji postoji od 10. studenog 1920. Smijenilo je do tada postojeću konstituirajuću Narodnu skupštinu, koja je još prije kraja 1. svjetskog rata pripremila prijelaz s monarhije na parlamentarnu demokraciju. Nacionalno vijeće je prvobitno imalo, kao što i danas ima, 183 mjesta. 1925. je broj mjesta smanjen na 165 i tek 1971. ponovno povećan. Nakon ukidanja Nacionalnog vijeća 1933. upravljao je dalje savezni kancelar pomoću odredbi i bez zakonodavnog Nacionalnog vijeća. 1934. je u proglašenoj jednostranačkoj državi upravljalo vodstvo bez parlamenta do priključivanja Hitlerovskoj Njemačkoj 1938. i tek 1945. u Drugoj republici održani su izbori i time je ponovno nastalo i Nacionalno vijeće.

Nota bene: pisana djelatnost naracije je potrebna uvijek kada je u širem kontekstu tekstne vrste potrebno prikazati neki proces, razvoj ili redosljed događaja. To može između ostalog biti prepričavanje neke fiktivne radnje u okviru interpretacije teksta ili pak sažetak nekog procesa u okviru rasprave.

Eksplikacija (objašnjenje/tumačenje): Eksplikacija identificira i povezuje stanja ili događaje i istražuje Zašto i Kako, npr. Zašto nešto postoji? Kako nešto funkcionira? Ova temeljna pitanja ostaju često implicitna, ali se pak mogu i izričito postaviti u tekstu. Logični odnosi kao kauzalitet i hijerarhija nalaze se u prvom planu eksplikacije čiji je cilj pobliže razumijevanje neke stvari i njezinih internih ili eksternih odnosa. Redosljedi i odnosi koji se uspostavljaju u tekstu, orijentiraju se na odnose izvangovornog činjeničnog stanja, otprilike u obliku uzrok-posljedica, razlog-posljedica i svrha-način ili pak cjelina-dio, ukupna i djelomična količina-element. Budući da je eksplikacija usmjerena na prikazivanje odnosa posebno je suočena s problematikom pretpostavljenog odnosno pretpostavljanog znanja ciljne publike: Eksplikacija se mora uklopiti u već postojeće znanje ciljne publike (Jahr, 2000.).

Primjer:

Austrijskom Nacionalnom vijeću kao zakonodavnom organu pripada ključna funkcija u državi. Ona se objašnjava po osnovnom principu raspodjele vlasti. U Austriji, kao i u većini demokracija postoje tri osnovne vlasti: (1) od strane naroda birana legislativa ili

zakonodavstvo u obliku parlamenta (Nacionalno i Savezno vijeće) i Zemaljska skupština koje donose zakone; (2) izvršna vlast ili uprava (predsjednik države, savezna vlada, ministrice i ministri kao i policijska uprava i upravna vlast na razini pokrajina i općina) koje provode zakone; (3) pravosudna vlast ili jurisdikcija, kojoj pripadaju sutkinje i suci kao i državne odvjetnice i odvjetnici, koja istražuje i provodi pravne postupke.

Neko prije opisano ili objašnjeno činjenično stanje često se predočava primjerom, tada se govori o **ilustraciji**. Primjer se pritom može kratko ili detaljno izložiti.

Primjer:

U kritičkom okviru pojednostavljen prikaz postoji onda kada se negativno vrednovane odluke jednostavno pripisuju „Briselu“ ili „EU“, bez da se pri tom spomenu, ili da se uopće uzmu u obzir dotični gremiji, proces donošenja odluka i sudionici.

Nota Bene: eksplikativne pisane djelatnosti primjenjuju se uvijek onda kada se radi o razumijevanju odnosno prikazivanju odnosa. Pisana djelatnost eksplikacija je na primjer nužna kada se objašnjavaju odnosi između sadržajnih, formalnih, jezičnih i tekstualnih karakteristika u okviru analize teksta ili kod analitičkog dijela interpretacije teksta.

Argumentacija: Argumentacija predstavlja činjenična stanja u obliku elemenata jedne cjeline koji su jedno naspram drugome oprečni, podudarni, ograničeni ili se međusobno podupiru. Ona postavlja argumentativni okvir koji u pravilu počinje tvrdnjom, postavljanjem pitanja ili postavlja problem i ovisno o tome može se završiti kao zaključak, odgovor ili rješenje. Dok eksplikacija (pogledaj gore) cilja na posredovanje razumijevanja, cilj argumentacije je uvjeravanje (u odnosu na jedno ili više gledišta). Ova pisana djelatnost predstavlja (simuliranu) dijalošku aktivnost i služi podupiranju izjava, gledišta ili radnji – ali nikada činjenica – koje se problematiziraju odnosno u principu se drže za one koje se mogu problematizirati. Zahtjev koji je većinom povezan s argumentacijom je da bude racionalna i razumljiva. Pritom je važna razlika u eksplikaciji koja objašnjava vezu uzrok-posljedica, bez izvođenja zaključaka, kao i uzimanje u obzir (često impliciranih) zaključnih pravila, na osnovi kojih argumenti kao takvi uopće mogu biti prihvaćeni (ili odbijeni) (Eggs, 2000.).

Primjer:

U zadnje vrijeme sve su glasnjiji zahtjevi za direktnom demokracijom u Austriji. Ali bi li takvi mehanizmi, možda po uzoru na Švicarsku, bili od koristi za Austriju? Ovim pitanjem koje se tiče jačanja demokracije u Austriji se pozabavila parlamentarna anketa komisija. Od nje predložene direktne demokratske promjene su se kritično diskutirale. Za njih govore trenutačno velike prepreke za postojeće demokratske instrumente (zahtijevanje naroda, ispitivanje javnog mnijenja, referendum) i rastuće neraspoloženje prema politici od strane naroda, koje se često svodi na osjećaj da politika agira sasvim protivno željama i potrebama pučanstva. Protiv direktnih političkih instrumenata govori npr. činjenica da instrumenti direktne demokracije u principu nemaju otvorenu alternativu za odnosno Protiv nekog određenog rješenja. Time nedostaju mogućnosti parlamentarnog postupka, naime diferenciranje, kompromis i uključivanje novih argumenata, prije svega također mišljenje manjine. Nadalje protiv toga govori da direktan demokratski postupak

često vodi zaoštavanju ili pojednostavljenju kompleksnih problema. Treći protuargument je da narodna inicijativa lako može pasti u ruke malih, ali utjecajnih grupa i da se mogu ostvariti uspješne parole protiv racionalnog prosuđivanja. Na taj način se na početku postavljena pitanja ne mogu zaključno odgovoriti, ali se barem može ustanoviti da se konkretne reformativne promjene s ciljem veće direktne demokracije moraju točno preispitati i diskutirati s obzirom na njihove moguće posljedice i njihovu zlouporabu.

Za poseban način izražavanja argumenata drže se **apeli**: apel se manje-više direkto obraća ciljnoj publici i slijedi cilj da je navede na djelovanje. Apel pak nije iscrpna argumentacija i ne može u potpunosti razviti temu.

Primjer:

Zauzmimo se, dakle, za objektivnu i skladnu diskusiju o ulozi Austrije u EU. Odrecimo se za vrijeme izbora uobičajenog zaoštavanja pozicija na nepodnošljiv nivo pojednostavljenja i imajmo povjerenja u građanke i građane da kompleksnu političku stvarnost neće samo razumijeti već je i oblikovati.

Nota Bene: Argumentacija je kompleksna pisana djelatnost, koja zahtjeva dosta planiranja i strukturiranja. Unutar argumentativnog okvira koristi druge pisane djelatnosti kao djelomične djelatnosti, posebno kako bi npr. u obliku opisa ili eksplikacije donijela argumente. Argumentacija je **centralna, nadređena pisana djelatnost** za tekstne vrste: *raspravu* i *govor*, ali je također važna za *komentar*, *pismo čitatelja* i *interpretaciju teksta*.

Pored ove tri najvažnije pisane djelatnosti postoje druge forme koje su relevantne za tekstne vrste kataloga.

Rekapitulacija (ponavljanje): Rekapitulacija sažima izvorni tekst iz neutralne perspektive i trudi se po mogućnosti ponoviti kompletan tekst odnosno jedan određeni odlomak u cjelini njegovog značenja i ciljeva. Pojedinačni aspekti se također mogu ponoviti u smislu selektivne rekapitulacije, npr. u okviru pisma čitatelja. Rekapitulacija pritom referira sasvim drugačije pisane djelatnosti kao npr. deskripciju ili eksplikaciju, ali ne napušta pritom rekapitulirajući odnos prema izvornom tekstu.

Primjer:

Parlamentarna direkcija Republike Austrije na svojoj internetskoj stranici (www.parlament.gv.at) nudi iscrpan opis triju parlamentarnih organa Nacionalnog vijeća, Saveznog vijeća i Savezne skupštine. Iako se nadalje radi isključivo o zadatcima Nacionalnog vijeća, mora se objasniti međusobni odnos ovih triju organa: Kao savezni zakonodavni organi Nacionalno vijeće i Savezno vijeće su organizacijski odvojeni jedno od drugog i ispunjavaju različite funkcije, članovi obiju komora čine pak zajedno treći parlamentarni organ Savezne skupštine, čiji su zadatci prije svega funkcija državnog predsjednika odnosno državne predsjednice. Internetska stranica parlamentarne direkcije izvršava tri bitna zadatka Nacionalnoga vijeća: zakonodavstvo, kontrolu i transparentnost. [...] Internetska stranica također naglašava važne kontrolne funkcije Nacionalnog vijeća kao direktno od naroda izabranog organa: „U različitim oblicima, kao putem pismenih ili hit-

nih upita, kontrolira rad vlade i može cjelokupnoj vladi ili njezinim pojedinim članovima oduzeti povjerenje i na taj način ih prisiliti da napuste mandat.” Kao ostali načini kontrole parlamentarna direkcija navodi rješenja – pomoću kojih zastupnici mogu upućivati političke molbe vladi – i za kontrolu ekonomičnosti saveznih mjesta i javnih pothvata službu za državnu reviziju. S obzirom na transparentnost političkih procesa parlamentarna direkcija opisuje Nacionalno vijeće kao forum za predstavljanje različitih pozicija pojedinih političkih stranaka. Nacionalno vijeće jamči transparentnost kroz javnost svojih sjednica i tako da predmete svojih rasprava učini u principu svima dostupnim.

Na početku ili unutar rekapitulacije je ponekad korisno, u svojem tekstu detaljno tematizirati izvorni tekst odnosno spominjanje izvornog teksta. Kroz ovakvu vrstu **integracije** omjer između izvornog teksta i osobnog teksta odnosno drugih izvora postat će predmetom pisanja. Metakomunikativno se mogu spomenuti razlike u gledištima, načini pristupa ili procjene.

Primjer:

Drugačije gledište zastupa Josef Haslinger u svojem komentaru „Moj san o Europi”, objavljenom u Standardu 12. listopada 2015. Europa, prema Haslingeru, neće propasti ako prihvati dva milijuna izbjeglica, nego ako se odrekne svojih zajedničkih humanitarnih principa. Haslingerovu argumentaciju u nastavku želim detaljnije ispitati i pritom preispitati neke njegove osnovne pretpostavke.

Evaluacija (procjena): Evaluacija ocjenjuje neko činjenično stanje iz neke određene perspektive. Ona se sastoji najmanje od obuhvaćanja činjeničnog stanja koje je potrebno ocijeniti (Što se ocjenjuje?) i same procjene, ali i van toga može sadržavati tumačenja kriterija same procjene (Kako se ocjenjuje?) i refleksije ocjenjivanja (Koja ograničenja, posljedice ili načine primjene ima procjena?). Kriteriji pritom mogu biti određeni aspekti ili zadani ciljevi.

Primjer:

U okviru austrijskog pristupa Europskoj uniji 01.01.1995. Nacionalno vijeće je neke zakonodavne kompetencije prepustilo Europskoj uniji. Ovaj razvoj je u odnosu na državni suverenitet i utjecaj koji ima na kompletno pučanstvo u cijelosti pozitivan. Doduše članstvo ograničava državni suverenitet u donošenju zakona, ali kao naknadu Austrija dobiva opsežne mogućnosti sudjelovanja u donošenju odluka EU – kao npr. glede EU smjernica koje se onda sprovode u nacionalnom pravu. S druge strane prilagodba određenih pravnih oblasti predstavlja prednost za austrijsko pučanstvo, jer se ono može osloniti na jedinstven pravni položaj unutar kompletne EU.

Kompetencije tekstne vrste i kompetencije čitanja i pisanja

Kompetencija tekstnih vrsta je značajan preduvjet za uspješno receptivno i produktivno rukovanje tekstovima koja se zahtjeva od kandidatkinja i kandidata prilikom pismenog ispita zrelosti odnosno ispita zrelosti i diplomskog ispita u nastavnom jeziku u odnosu na tekstni privitak/tekstne privitke³ i postavljeni zadatak. Samo poznavanje ovakvih „dokazanih metoda za svladavanje komunikacijskih uzroka koji se ponavljaju“ (Becker-Mrotzek & Böttcher, 2009. str. 18.) nije dovoljan preduvjet za uspješan čin pisanja. Kompetencija pisanja znači naime, „sposobnost, pragmatično znanje, sadržajno znanje (opće i znanje iz nekog određenog područja), poznavanje strukture teksta i jezično znanje u procesu pisanja upotrijebiti tako da produkt ispuni zahtjeve (koji su samoodređeni ili su određeni tuđim utjecajem) određene funkcije pisanja (Fix, 2008. str. 85.).

Stoga je važno znanje o tekstnim vrstama u nastavi pisanja shvaćati ne kao popis karakteristika nekog teksta koji učenice i učenici moraju obraditi ovisno o smjernicama za pisanje, već treba to znanje usvojiti kao kompetencije. Vladaju li učenice i učenici argumentativnom pisanom djelatnosti, mogu je primjeniti u okviru bezbrojnih tekstnih vrsta. Konkretno tekstne vrste ostaju u svojoj konkretnosti uvijek vezane za odabir tipificiranih komunikativnih uzroka (za didaktiku žanra odnosno pojma tekstne vrste pogledati između ostalog Hyland, 2003.).

Sljedeći katalog tekstnih vrsta vodi računa o zahtjevima školske nastave pisanja kao i zahtjevima ispita zrelosti odnosno ispita zrelosti i diplomskog ispita. Polaznu točku njegove izrade čine razmišljanja koje se pismene kompetencije kandidatkinja i kandidata trebaju sveobuhvatno provjeriti, ne samo u odnosu na ciljnu publiku, izvedbu pisane djelatnosti, stil i primjerenost normama, nego i više od toga, naime kako u receptivnom tako i u produktivnom suočavanju s pragmatičnim i literarnim tekstovima. Osim toga, mora se razlikovati između (pretežno) kratkih i (pretežno) dugih tekstnih vrsta, kako bi se unatoč vremenskom ograničenju ukupnog radnog vremena kandidatkinjama i kandidatima omogućila produkcija dviju, po mogućnosti, različitih tekstnih vrsta (i na taj način dokazivanje većeg broja kompetencija⁴).

Kako se svaki zadatak odnosi na jedan ili više tekstnih privitaka, od kandidatkinja i kandidata se prije svega zahtjeva kompetencija čitanja u smislu recepcije za obradu tekstnog privitka/tekstnih privitaka, tj. mora se postići produktivna obrada teksta. Relevantni deskriptori djelomične kompetencije *Formalna i sadržajna obrada tekstova* područja kompetencije čitanja obrazovnog standarda D 13 za BHS (više strukovne škole) glase:

- Izvaditi informacije iz tekstova
- Razlikovati relevantne od irelevantnih informacija
- Razlikovati tekstne vrste i njihova strukturalna obilježja
- Analizirati tekstove s obzirom na njihov sadržaj i slijed misli
- Analizirati tekstove s obzirom na njihovu jezičnu konstrukciju
- Prepoznati korelaciju formalnih aspekata i sadržaja tekstova

³ Za često upotrebljavane izraze *priloženi tekst* i *polazni tekst* u smislu materijalom podpomognutog pisanja, ovdje će se koristiti neutralan izraz *tekstni privitak*.

⁴ Za iscrpan prikaz potrebnih kompetencija za SRDP iz nastavnog jezika vidi: *Positionspapier der Arbeitsgruppe SRDP Deutsch*.

Tekstovi koje kandidatkinje i kandidati trebaju sastaviti, zahtijevaju načelno kompetencije pisanja koje se definiraju putem deskriptora djelomične kompetencije *sastavljanje tekstova* područja kompetencije *pisanje*:

- Sastaviti tekstove s različitim namjerama i ciljano upotrijebiti sve specifične karakteristike teksta
- Oblikovati tekstove adekvatno temama, ciljnoj publici i medijima
- Tekstove sastaviti objektivno točno
- Sastaviti tekstove s osjećajem za jezik
- Protumačiti nelinearne tekstove
- Redigirati tekstove

U nastavku opisane tekstne vrste obradit će se u skladu s obuhvatnim razumijevanjem kompetencija pisanja i predstaviti u jedinstvenoj formi. Ova obuhvaća definiciju tekstne vrste, popis važnih pisanih djelatnosti⁵, najvažnije kriterije ocjenjivanja, primjere za srodne tekstne vrste, razlikovanje od drugih tekstnih vrsta, opseg teksta koji se treba sastaviti kao i napomenu je li potreban situativni kontekst koji odstupa od ispitne situacije.

Literatura

Askehave, Inger & Swales, John M. (2001). Genre identification and communicative purpose: A problem and a possible solution. U *Applied Linguistics* 22/2, str. 195–212.

Becker-Mrotzek, Michael & Böttcher, Ingrid (2009). *Schreibkompetenz entwickeln und beurteilen*. 3. izdanje. Berlin: Cornelsen.

Bhatia, Vijay K. (2013). *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. New York: Routledge.

Brinker, Klaus (2010). *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*. 7. izdanje. Berlin: Erich Schmidt.

Brinker, Klaus, Antos, Gerd, Heinemann, Wolfgang & Sager, Sven F. (Hrsg.) (2000/01). *Text- und Gesprächslinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. 1. und 2. Halbband. Berlin/New York: De Gruyter.

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (BMUKK) (Hrsg.) (2012). *Deutsch 13. Schulstufe. Bildungsstandards in der Berufsbildung. Kompetenzmodell und Deskriptoren*. 7. izdanje. Wien.

Eggs, Ekkehard (2000). Vertextungsmuster Argumentation: Logische Grundlagen. U Klaus Brinker, Gerd Antos, Wolfgang Heinemann & Sven F. Sager (Hrsg.). *Text- und Gesprächslinguistik*. 1. Halbband. Berlin/New York: Walter de Gruyter. str. 397–413.

⁵ Masno otisnute pisane djelatnosti u katalogu su konstituira juće za dotičnu tekstnu vrstu, ostale tamo navedene pisane djelatnosti se često upotrebljavaju, ovisno o postavljenom zadatku odnosno provedbe u tekstu učenika, mogu se upotrijebiti/bititi potrebne također ostale/druge pisane djelatnosti.

Feilke, Helmuth (2010). „Aller guten Dinge sind drei“ – Überlegungen zu Textroutinen und literalen Prozeduren. U *Fest-Platte für Gerd Fritz. Hg. und betreut von Iris Bons, Thomas Glonig und Dennis Kaltwasser*. Gießen. Dostupno pod: http://www.festschrift-gerd-fritz.de/files/feilke_2010_literal-prozeduren-und-textroutinen.pdf [10.10.2016].

Fix, Martin (2008). *Texte schreiben. Schreibprozesse im Deutschunterricht*. 2. izdanje. Paderborn: Schöningh.

Gansel, Christina & Jürgens, Frank (2007). *Textlinguistik und Textgrammatik: eine Einführung*. 2. izdanje. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Gruber, Helmut, Muntigl, Peter, Reisigl, Martin et al. (2006). *Genre, Habitus und wissenschaftliches Schreiben [Genre, habitus and scientific writing]*. Münster: LIT.

Heinemann, Wolfgang (2000). Vertextungsmuster Deskription. U Klaus Brinker, Gerd Antos, Wolfgang Heinemann & Sven F. Sager (Hrsg.). *Text- und Gesprächslinguistik. 1. Halbband*. Berlin/New York: Walter de Gruyter. str. 356–368.

Heinemann, Wolfgang & Viehweger, Dieter (1991). *Textlinguistik. Eine Einführung*. Berlin: Walter de Gruyter.

Hundt, Marianne & Mair, Christian (1999). „Agile“ and „Uptight“ Genres: The Corpus-based Approach to Language Change in Progress. U *International Journal of Corpus Linguistics* 4/2, str. 221–242.

Hyland, Ken (2003). Genre-based pedagogies: A social response to process. U *Journal of Second Language Writing* 12/1, str. 17–29.

Jahr, Silke (2000). Vertextungsmuster Explikation. U Klaus Brinker, Gerd Antos, Wolfgang Heinemann & Sven F. Sager (Hrsg.). *Text- und Gesprächslinguistik. 1. Halbband*. Berlin/New York: Walter de Gruyter. str. 385–396.

Kliwer, Heinz-Jürgen & Pohl, Inge (Hrsg.) (2006). *Lexikon Deutschdidaktik. Band 2: M – Z*. Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren.

Positionspapier der Arbeitsgruppe SRDP Deutsch.

Rheindorf, Markus & Wodak, Ruth (2014). Der Wandel des österreichischen Deutsch: Eine textsortenbezogene Pilotstudie (1970–2010). U *Deutsche Sprache* 41/1, str. 139–167.

tekstna vrsta	rasprava
definicija	Rasprava je pismena konfrontacija s nekom spornom temom. Zahtijeva obradu teme iz više perspektiva na osnovi tekstnog privitka/tekstnih privitaka, osobne pozicije učenika/učenice kao i eventualnih drugih relevantnih pozicija. Navodi se problem, ali se može formulirati kao pitanje ili tvrdnja ukoliko je potonja argumentacija na to usmjerena.
važne pisane djelatnosti	argumentacija , deskripcija, eksplikacija, evaluacija, naracija, rekapitulacija
kriteriji za ocjenjivanje	<ul style="list-style-type: none"> • funkcija i odnos prema kontekstu <ul style="list-style-type: none"> – odmjereno uzimanje u obzir po mogućnosti sviju perspektiva sudionika određenog tematskog područja – relevantnost i održivost argumentacije – samostalno nastavljanje misli (nadopuna ili proširenje odnosno pobijanje argumenata tekstnog privitka/tekstnih privitaka) – uzimanje u obzir protuargumenata • klasifikacija i struktura <ul style="list-style-type: none"> – raščlamba s prikazom postavljenog problema na temelju tekstnog privitka/tekstnih privitaka – glavni dio s prikazom argumentacije u jednoj od mogućih varijanata: (1) tvrdnja – argumenti s dokazima/potvrdama ili ograničenjima – zaključak, (2) otvorena struktura postavljanja pitanja – odmjeravanje – odgovor ili (3) postavljanje problema – odmjeravanje argumenata – pokušaj pronalaženja rješenja u odnosu na na početku naveden problem – argumenti su pritom s jedne strane prepoznatljivi kao pojedinačni, a s druge strane su povezani jedan s drugim (suprotnost, podupiranje, ograničenje) – zaključak: svrstavanje u neki veći odnos i eventualno viđenje stvari • jezični kriteriji <ul style="list-style-type: none"> – glagoli izražavanja mišljenja, čestice koje nijansiraju mišljenje, upotreba konjunkcija i drugih sredstava povezivanja
primjeri za srodne tekstne vrste	preporuka, komentar, pismo čitatelja, otvoreno pismo
razlikovanje	Posebnost i time opće razlikovanje rasprave leže u tome da je ona školska tekstna vrsta, odnosno ne može se pojaviti izvan školskog konteksta bez daljnjeg konkretiziranja (povod, format itd.) To također dosljedno znači da se u srodnim tekstnim vrstama svakako mogu naći uzorci slični argumentaciji u raspravi – ali ne moraju.
obujam	405–495 ili 450–550 riječi
kontekst situacije	kontekst koji ne odstupa od ispitne situacije

tekstna vrsta	komentar
definicija	Komentar je novinarska tekstna vrsta koja je usmjerena na stvaranje mišljenja kod čitateljice/čitatelja. Autor/ica izražava svoje gledište o nekoj temi o kojoj se diskutira u javnosti odnosno publiciranom mišljenju. Autor/ica čini to kao novinarka/novinar ili kako je uobičajeno kod SRDP u nekoj drugoj funkciji ili ulozi ukoliko ih se tema tiče (kao građanka/građanin, učenica/učenik). U svakom slučaju komentar je namijenjen publiciranju s određenim dometom.
važne pisane djelatnosti	argumentacija , deskripcija, eksplikacija, evaluacija , naracija, rekapitulacija
kriteriji za ocjenjivanje	<ul style="list-style-type: none"> • funkcija i odnos prema kontekstu <ul style="list-style-type: none"> – sažet prikaz činjeničnog stanja koji je bitan za ostvarivanje cilja pisanja (odnos referiranog činjeničnog stanja prema tekstnom privitku/tekstnim privitcima) – jasna osobna pozicija (nadovezivanje na tvrdnju ili formuliranje tvrdnje) – relevantnost i održivost argumentacije u odnosu na a) činjenično stanje i b) zainteresiranu javnost (ovisno o situativnom kontekstu npr. čitatelji/ce nekih novina) – samostalno nastavljanje misli (nadopuna ili proširenje odnosno pobijanje tvrdnji i argumenata iz tekstnog privitka /tekstnih privitaka) • klasifikacija i struktura <ul style="list-style-type: none"> – uvod s prikazom postavljenog problema na osnovi tekstnog privitka /tekstnih privitaka – Glavni dio s prikazom argumentacije u jednoj od više varijanata: (1) tvrdnja – argumenti s dokazom/potvrdom ili ograničenjem – izvođenje zaključka, (2) otvorena struktura postavljanja pitanja – odmjeravanje – odgovor ili (3) postavljanje problema – odmjeravanje argumenata – pokušaj rješenja u odnosu na na početku naveden problem – argumenti s jedne strane prepoznatljivi kao pojedinačni argumenti, s druge strane također povezani jedan s drugim (suprotnost, podupiranje, ograničenje) – zaključak s jasnim stavom • jezični kriteriji <ul style="list-style-type: none"> – ciljana primjena retoričkih i stilskih sredstava (pitanja, elipse, kratke rečenice itd.) – zgušnjavanje sadržaja; smanjivanje argumentacije s ciljem eskalacije/naglašavanja – bezlične formulacije (u pravilu izbjegavanje 1. lica)
primjeri za srodne tekstne vrste	glosa, uvodni članak, recenzija, kolumna, pismo čitatelja, rasprava
razlikovanje	Izrazito elaborirana pisma čitatelja mogu biti slična komentaru, ali rijetko pokazuju sadržajni kompleksitet (argumentaciju) komentara. Sličnostima s raspravom u argumentativnom postupku nasuprot stoje razlike u prezentaciji argumenata, u načinu osobnog pozicioniranja i stilu.
obujam	270–330, 315–385, 360–440, 405–495 ili 450–550 riječi
kontekst situacije	potreban

tekstna vrsta	pismo čitatelja
definicija	<p>Pismo čitatelja je kompaktan pismeni prikaz osobnog mišljenja u nekom (tiskanom) mediju s određenim širim djelovanjem; hvata se u koštac s aktualnim događajima, temama odnosno mišljenjima kao reakciji na publicirane izvještaje ili izjave.</p> <p>Čitateljica/čitatelj se obraća mediju u kojemu je objavljen sadržaj koji ju/ga je potaknuo na pisanje odnosno zbog općeg izvještavanja smatra se potaknutom/potaknutim publicirati osobno mišljenje. Ono može slijediti kao potvrdno, oprečno, nadopunjavajuće, ispravljajuće itd.</p>
važne pisane djelatnosti	argumentacija , deskripcija, eksplikacija, evaluacija , naracija, rekapitulacija
kriteriji za ocjenjivanje	<ul style="list-style-type: none"> • funkcija i odnos prema kontekstu <ul style="list-style-type: none"> – direktno adresiranje (npr. redakcija, autor/ica i/ili čitateljstvo) primjereno formi pisma (zaglavlje pisma nije potrebno kod SRDP) – eksplicitna, sadržajna reakcija na tekstni privitak • klasifikacija i struktura <ul style="list-style-type: none"> – uvodna formula – u uvodu se navodi povod pisanja (npr. novinski izvještaj) i uspostavlja se odnos prema tekstnom privitku/tekstnim privitcima (imenuje se tekstna vrsta, naslov, autor/ica, medij, datum objavljivanja) – glavni dio sadrži prikaz osobne pozicije u obliku slaganja, neslaganja, nadopune, suprostavljanja itd. pomoću uvjerljivog tijeka misli – zaključak sadrži apel/ocjenu/facit/predodžbu itd. u odnosu na na početku identificirani povod – završna formula (ime, eventualno starost, mjesto stanovanja, u slučaju da je zbog sadržaja relevantno) • jezični kriteriji <ul style="list-style-type: none"> – zgušnjavanje sadržaja – stil seže od čisto objektivno argumentirajućeg preko subjektivno kritičnog do polemičkog ili provocirajućeg (ali bez pogrda i uvreda)
primjeri za srodne tekstne vrste	otvoreno pismo, post
razlikovanje	Otvoreno pismo se ne obraća nekom konkretnom mediju (kako bi mu se npr. suprotstavilo), nego široj javnosti; ali se katkada posluži nekim medijem, bez da se pozove na podnošenje izvještaja istog.
obujam	270–330 ili 315–385 riječi
kontekst situacije	potreban

tekstna vrsta	govor
definicija	Govor mišljenja je tiskana verzija jednog govora, koja cilja na to, da određenu publiku (kontekst situacije) uvjeri u osobnu poziciju o nekoj temi/problemu. Govor se pritom služi sredstvima argumentacije, a glede usmene komunikacijske situacije bavi se jasnim menadžmentom pobuđivanja pažnje, oslovljava publiku, upotrebljava retorička sredstva i trudi se biti slikovit.
važne pisane djelatnosti	argumentacija , deskripcija, eksplikacija, naracija, rekapitulacija
kriteriji za ocjenjivanje	<ul style="list-style-type: none"> • funkcija i odnos prema kontekstu <ul style="list-style-type: none"> – direktno oslovljavanje i uvjeravanje publike – prikaz povoda (odnos referiranog činjeničnog stanja prema tekstnom pravitku/tekstnim pravitcima) – jasna osobna pozicija (moguća kao suprotna pozicija ili pojačanje jedne poznate pozicije) – podupiranje osobne pozicije kroz uvjerljive argumente i konkretne primjere kao i provjerene podatke i činjenice – relevantnost/održivost argumenata, primjeri • klasifikacija i struktura <ul style="list-style-type: none"> – početak: aktualan povod/neočekivano priopćenje/citat/oslovljavanje/artikulacija osobne potresenosti ili uloge u svezi s temom itd. – glavni dio: argumentacija – nižući odnosno dijalektično; uvjerljivo nizanje argumenata (npr. linearan redosljed sa stupnjevanjem; tvrdnja/protutvrdnja/sinteza; pitanje-odmjeravanje argumenata/alternative-odgovor; postavljanje problema-pokušaj rješavanja) – zaključak: sažetak/vizija/apel • jezični kriteriji <ul style="list-style-type: none"> – retorička sredstva – argumentativna jezična sredstva – jednostavne rečenice – redundantnost
primjeri za srodne tekstne vrste	prigodničarski govor, uvjeravajući govor, slavljenički govor, pozdravni govor, politički govor, proglas
razlikovanje	Govor se odlikuje svojom ciljanom upotrebom argumentacije i retorike uopće. On nije obavezno politički ili orijentiran na neki politički povod, kao npr. politički govor. Osobni stav kod govora stoji na prvom mjestu, on se pak potkrepljuje i uključuje se publika. On informira i objašnjava samo onoliko koliko je potrebno, kako bi podupro argumentaciju.
obujam	315–385, 360–440, 405–495 ili 450–550 riječi
kontekst situacije	potreban

tekstna vrsta	analiza teksta
definicija	Analiza teksta je opis jednog nefikcionalnog teksta nakon prethodne analize prije svega jezičnih i formalnih, ali i sadržajnih aspekata. Činjeničan prikaz analize slijedi na osnovi kriterija analize i rezultata i odnosi se na analizirani tekst (opasaka u tekstu, upotrebe citata i primjera), ali se odriče interpretacije.
važne pisane djelatnosti	deskripcija, eksplikacija, naracija, rekapitulacija
kriteriji za ocjenjivanje	<ul style="list-style-type: none"> • funkcija i odnos prema kontekstu <ul style="list-style-type: none"> – izrada određenih aspekata jednog teksta (npr. namjera, jezično uređenje, argumentativna struktura) – ispravno sadržajno uzimanje u obzir tekstnog privitka / tekstnih privitaka (pritom posebna vjerodostojnost u odnosu prema elementima, njihovom imenovanju i citiranju) – samo analiza, ne interpretacija teksta • klasifikacija i struktura <ul style="list-style-type: none"> – kratak uvod: sažetak osnovnih informacija (vrsta teksta, naslov, autor/ica, medij, datum objave) tekstnog privitka / tekstnih privitaka koji podliježu analizi – glavni dio: analiza formalnih, sintaktičkih i sadržajnih elemenata teksta odnosno opis posebnosti – zaključak: sažetak analize i u slučaju potrebe ocjena relevantne kvalitete teksta ili ispunjenje funkcije/funkcija teksta • jezični kriteriji <ul style="list-style-type: none"> – izraz: objektivan, apstrahiran, informativno-prikazujući – primjena i sadržajna upotreba stručne terminologije u analizi
primjer za srodnu tekstnu vrstu	interpretacija teksta
razlikovanje	Drugačije nego interpretacija teksta, koja se mora graditi na analizi, analiza nije interpretativna. Ona ostaje na razini analitički ustanovljivog i bavi se tim točnije aspektima analize. Sažetak odnosno moguća ocjena u završnom dijelu mora se temeljiti na dokazanim rezultatima analize i biti objektivno – odnosno intersubjektivno shvatljiva; osobne ocjene sviđanja su neprihvatljive u analizi teksta.
obujam	360–440, 405–495 ili 450–550 riječi
kontekst situacije	kontekst koji ne odstupa od ispitne situacije

tekstna vrsta	interpretacija teksta
definicija	<p>Interpretacija teksta je tumačenje jednog literarnog teksta na osnovi istraživanja karakteristika teksta.</p> <p>Objašnjavaju se osobine teksta i djelovanja, posebno odnosi između formalnih, jezičnih i sadržajnih aspekata, koji vode po mogućnosti k opsežnom razumijevanju teksta. Interpretacija teksta služi se sredstvima analize teksta kako bi na toj osnovi interpretativno obuhvatila tekst.</p>
važne pisane djelatnosti	argumentacija, deskripcija, eksplikacija, naracija, rekapitulacija
kriteriji za ocjenjivanje	<ul style="list-style-type: none"> • funkcija i odnos prema kontekstu <ul style="list-style-type: none"> – shvaćanje značenja odnosno više razina značenja jednog teksta – interpretacija literarnog teksta na temelju analize – znanje o povijesnom, kulturnom ili biografskom kontekstu i/ili o intertekstualnim odnosima može se uključiti u tumačenje • klasifikacija i struktura <ul style="list-style-type: none"> – uvod: navođenje osnovnih informacija (vrsta teksta, naslov, autor/ica, godina objave odnosno izdavanja) teksta koji se treba interpretirati – glavni dio: <ul style="list-style-type: none"> • razumljiv sažetak teme odnosno radnje teksta koji se treba interpretirati • analiza relevantnih formalnih, sintaktičkih i sadržajnih elemenata teksta odnosno opis njegovih posebnosti (ovisno o interpretiranoj vrsti teksta, npr. pripovjedačka perspektiva, shema rimovanja) • razvoj ili provjera jedne (zadane) interpretativne hipoteze kroz reproducirane sadržaje i rezultate analize • prepoznavanje i objašnjavanje simboličnog sadržaja • uključivanje eksplikacije pojedinih aspekata (analiza) prilagođeno čitateljstvu u ukupnom tekstu, to znači jasna oznaka elemenata analize upotrebom stručnih izraza – zaključak: kratak sažetak rezultata interpretacije • jezični kriteriji <ul style="list-style-type: none"> – točna i univerzalna primjena relevantnih stručnih pojmova – izražaj pokazuje samostalan, od teksta oslobođen vokabular; ne preuzimanje stila; jasno obilježavanje direktnih i indirektnih citata
primjer za srodnu tekstnu vrstu	analiza teksta
razlikovanje	Interpretacija teksta se nastavlja tamo (interpretativno), gdje prestaje analiza teksta. Interpretacija se dakle bazira na analizi, orijentira se prema rezultatima, ali stupa u jedan interpretativan prostor, koji je prije svega nužan kod literarnih tekstova.
obujam	405–495 ili 450–550 riječi
kontekst situacije	kontekst koji ne odstupa od ispitne situacije

tekstna vrsta	sažetak
definicija	Sažetak je komprimiranje jednog (ili više) tekstnog privitka /tekstnih privitaka radi preporučavanja relevantnih informacija i logično-objektivne strukture prema zadanim aspektima. Pojedinačni direktni citati (posebna ili ocjenjivačka formuliranja, definicije) su moguće, ali samo u odmjeravanju njihovog značenja ili posebnosti za komprimirani sadržaj.
važne pisane djelatnosti	deskripcija, naracija, rekapitulacija
kriteriji za ocjenjivanje	<ul style="list-style-type: none"> • funkcija i odnos prema kontekstu <ul style="list-style-type: none"> – smisljena, reducirana rekonstrukcija teksta – bez interpretiranja poruka teksta – razumijevanje teksta je za čitateljicu/čitatelja bez poznavanja tekstnog privitka /tekstnih privitaka moguće (samostalnost sažetka) – preporučavanje vjerno sadržaju • klasifikacija i struktura <ul style="list-style-type: none"> – uvod sadrži temeljne informacije (vrsta teksta, naslov, autor/ica, izvor odnosno medij, mjesto i datum izdavanja) i predstavlja temu – glavni dio sadrži glavne izjave teksta u strukturiranom obliku – logična i razumljiva raščlamba • jezični kriteriji <ul style="list-style-type: none"> – objektivna način izražavanja i upotreba samostalnih formulacija – gdje je potrebno, jezična blizina (npr. preuzimanje stručnog jezika) inače distanca (oslobođenje od stila tekstnog privitka / tekstnih privitaka) – unatoč zgušnjavanju koherencija i logika u povezivanju rečenica i odlomaka – upotreba raznih sredstava prepričavanja govora
primjeri za srodne tekstne vrste	summary, précis, apstrakt, izvadak, pregled sadržaja
razlikovanje	Za razliku od drugih tekstnih vrsta sažetak nikada ne sadržava ocjenu ili zauzimanje stava nego se ograničava na komprimiranje tekstnog izvora prema zadanim aspektima.
obujam	270 – 330 ili 315 – 385 riječi
kontekst situacije	potreban